

**İZZETPAŞA VAKFI ADINA
SAHİBİ ve YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
NİHAT ERİŞ**

**Genel Yayın Yönetmeni
NAZIM PAYAM**

**İdari Sorumluluk
ÖMER KAZAZOĞLU**

**Yazı İşleri
KEMAL BATMAZ**

**Tashih
MAHMUT BAHAR**

**Röportaj
TANER NAMLI**

**Web
VAHİT ÖZEN**

**Hukuk Danışmanı
Av. Suat BULUT**

Danışma Kurulu
Prof. Dr. Sadık K. TURAL
Yavuz Bülent BAKİLER
Prof. Dr. Ahmet BURAN
Prof. Dr. İbrahim KAVAZ
Doç. Dr. Mustafa YAĞBASAN
Yard. Doç. Dr. Naci ONUR
Uzm. Necati KANTER

**Dizgi-Tasarım-Kapak
AYDIN KARABULUT**

Abone ve Reklam
Yurt İçi: FİKRET UYSAL
Posta Çeki Hesap No: 1285029

Yönetim Yeri
İZZETPAŞA MAH. ŞHT. HASAN SABRİ SOK.
ERTAŞ APT. NO:9/2 ELAZIĞ

Tel : 0 (424) 233 55 13 - 233 15 00 (114)
Belgegeçer (Faks) : 0 (424) 237 49 65

Baskı
TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşletmesi
Tel: 0312 354 91 31
Yenimahalle/Ankara

Abone Şartları (Yıllık): Yurt İçi: 20.00 YTL
Yurt Dışı: 40 Euro

Yıllık Kurum Abone: 40.00 YTL

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

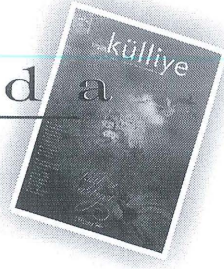
Yayın Kurulu dergiye girecek yazılarda gerekli gördüğü değişiklikleri yapar. Yayımlanan yazıların fikri sorumluluğu yazarlarına aittir. *Bizim Külliye* adı anılmaksızın alıntı yapılamaz.

www.bizimkulluye.com

El-mek. (e-mail)

bkulluye@yahoo.com

ISSN: 1302-3500

2	<i>Bizim Külliye'den</i>	47	<i>Ataol Behramoğlu</i>
Röportaj: Taner Namlı
3	<i>Nazım Payam</i>
Tarihî edebiyat doldurur	49	<i>Kalender Yıldız</i>
Son türkû
5	<i>Mustafa Miyasoğlu</i>
Tarihî roman ve romanda tarih	50	<i>Ahmet Tevfik Ozan</i>
Konya'ya konan güvercin
10	<i>İhsan Yaşa</i>
Edebiyat-tarih ilişkisi	51	<i>Emrah Gürsu</i>
Anday'ın şiirlerinde
Anakronistik tarih anlayışı
12	<i>Metin Önal Mengüşoğlu</i>
Tarih tefekkürü ve M. Âkif	53	<i>Selim İleri</i>
III. Murat nasıl öldü?
15	<i>Ünal Taşkın</i>
Sa(İta)nat	55	<i>Şinasi Gülaçtı</i>
Güler yüzlü yazılar XVI
16	<i>Yusuf Dursun</i>
İnsanı yaşat ki...	58	<i>Rıfat Arac</i>
Türk şiirinde terennümler
17	<i>Ömer Kazazoğlu</i>
Hanende Nihâl	65	<i>Necati Kanter</i>
Bizim şehrin divaneleri VII
18	<i>Yahya Akengin</i>
Tarih edebiyatla soluk alır	68	<i>İmdat Aysar</i>
Karabağ kaçkınları
19	<i>Hasan Akçay</i>
Edebiyat ve tarih ya da...	72	<i>Nihat Kaçoğlu</i>
Vakıf olsam (Nefes)
21	<i>Beyhan Kanter</i>
Osmanlı basın tarihinde kadın	73	<i>Ömer Demirbağ</i>
Murabba
25	<i>Mehmet Nuri Eminler</i>
"Dünya cenneti gibi şehir"...	74	<i>Mahir Adıbeş</i>
Edebiyatla tarih ya da...
27	<i>Suat Bulut</i>
Tarihî anlamak	77	<i>Lütfi Parlak</i>
Edebiyat-tarih bağlantısı
31	<i>Ümit Fehmi Sorgunlu</i>
Büyük ikramiye	79	<i>Özcan Bayrak</i>
Haldun Taner'in bir tiyatrosu
33	<i>Osman Koca</i>
Diş kirası	82	<i>Recep Yılmaz</i>
"Kalbinden haber ver"
35	<i>İbrahim Çapan</i>
Şiirin aynasında tarih	82	<i>Ahmet Aydoğdu</i>
Filistin
39	<i>Ahmet Uludağ</i>
Tarihe not bugüne rehber	83	<i>Kemal Batmaz</i>
Soruşturma
42	<i>Serdar Aslan</i>
Göğümde kırlangıç türküsü	86	<i>İsmail Çetişli</i>
"Şehrin eylül tarafı"nda...
43	<i>Olca Yazıcı</i>
Ömer'in yüzünde ölümü gördüm	91	<i>Namık Yusuf</i>
Âkif kimdir?
44	<i>Prof. Dr. İnci Enginün</i>
Röportaj: Taner Namlı	93	<i>Ahmet Faruk Güler</i>
kitapvitrin
		96	<i>Fethi Özdenk</i>
çizgi

edebiyat ve tarihin kesiştiği noktada

HALDUN TANER'in

b i r t i y a t r o s u

ÖZCAN BAYRAK

İnsanın geçmişini ve toplumların birbirleriyle olan ilişkilerini kültürel, ekonomik ve sosyal yaşam özellikleri bakımından ele alan, ele aldığı unsurları yer, zaman ve mekân belirterek belgeler ışığında inceleyen bilim dalına tarih denir. Tarihin inceleme alanı ve tarih süreci içerisinde gelişen olaylar, her zaman edebiyatın ilgisini çekmiştir. Yazarlar, tarih sürecinde gelişen olayları eserlerinin merkezine yerleştirerek, eserine konu yarattığı gibi tarihi olayları da değerlendirmiş olur. Tarih ve edebiyat bir bütündür. Bu bütünlük her iki ilmin de merkezinde insan ve olay olmasından gelir. Bu nedenle tarihi olayların ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi noktasına edebiyat ve tarih birbirine muhtaçtır.

Edebiyat ve tarihin merkezinde insanın oluşu, bu iki bilimi birçok noktada birleştirerek; bilimler arası bir kesişim meydana getirir. Bu kesişim, insanın oluşturduğu toplumdan kaynağını alan edebiyatın, tekrar topluma yansımadır. Bu yansıma tarihi olayların değerlendirmesi ve olayın edebi metinde işlenip ya da sahnelenmesiyle oluşur.

Haldun Taner; ortaya koymuş olduğu eserlerle kendini edebiyat dünyasında ölümsüzleştirir. Taner, “Cumhuriyet dönemi Türk tiyatrosunun kişiliğini ve yönelişlerini belirleyen yazarların başında gelir. Bu önemli konuma otuz beş yıl boyunca sürekli oyun yazarak, bu oyunların çoğunun sahneye çıkarılmasına katkıda bulunarak, yazdıklarını en az her iki yılda bir seyirci karşısında sınayarak, seyirci karşısında edindiği deneyimi ve birikimi sürekli olarak yeniden değerlendirerek, kısacası tiyatro uğraşına sürekli ve yoğun emek vererek ulaşmıştır.” (Yüksel,1986:211) “Yaşadığı dönemi ve yaşadığı döneme yakın olayları eserlerinin merkezine yerleştirirken, “hem hikâyelerinde, hem oyunlarında bir atmosfer yaratır ve semt halkını bütün çevresiyle verir; kahvehanesi, eczanesi, kedisi, bahçesi, hatta ağaçları ile eski düzeni yansıtan ne varsa okura yansıtır.”(Yalçın,1995:258) Haldun Taner, sadece

hikâye ve tiyatro oyunu yazarı değildir. Çünkü “Taner, mesajı olan bir yazardır. O, Türk yazarının en büyük görevlerinden birinin okuyan, eleştiren ve yetişmiş bir okuyucu yaratmak ile uğraştığı kadar, kültürel faaliyetlerle de ilgilenmiştir.”(Lekesiz,1998:364) Toplumun yaşamını ve bu yaşam sürecindeki olumsuzlukları eserlerinde işleyen Haldun Taner, tarihsel olaylara duyarsız kalmamıştır. Tarihsel bir olayı ele alıp, yaşanan zamanla ustaca birleştirerek, eserinin merkezine yerleştirir. Tarih ve edebiyat ilişkisi içerisinde yazarın ele alacağımız “Lütfen Dokunmayın” adlı tiyatrosu tarih ile zamanın, edebiyat alanındaki yansımalarına en güzel örneği teşkil eder.

Haldun Taner’in en ilginç oyunlarından biri olan “Lütfen Dokunmayın” 1960 yılında kaleme alınmıştır. Bu oyun Osmanlı tarihinde yer alan ve gizemi yüzyıllardır devam eden “Baltacı-Katerina” olayını işlemektedir. Osmanlı İmparatorluğunun gerileme döneminde yaşanan bu olay (1711) yılında yapılan Prut Savaşı sırasında yaşanmıştır. Yazar olayı ele alırken bu konu üzerine doktora çalışması yapan Sevgi adlı şahsı dinleyici konumunda sergileyerek, bu konu üzerinde Nesip, Ekmel ve Oktay adındaki şahısların fikirlerini nakletmesiyle oluşur.

Yazar bu olaya farklı bakış açıları verirken, sahne içerisinde tablolar halinde olaylar canlandırılmıştır. Yorumlardaki farklılıklar tabloların oluşmasını zaruri hale getirmiştir. Bu farklı yorumlar aynı oyuncuların birden fazla tabloda farklı rollerde yer almasını gerektirmiştir.

Yazarın iki perdeden oluşan bu tiyatro eseri, Topkapı Sarayı’nda yer alan müze kısmında geçer. Yazar, ilk bölümünde olayların akışını sağlayacak olan karakterleri müzede bir araya getirir. Sevgi, Osmanlı İmparatorluğunun gerileme döneminde yapılan “Prut Seferi” konulu doktora çalışması hakkında bilgi toplayıp, araştırma yapmaktadır. Oktay, adlı kişi ise turist rehberi olarak çalışmakta ve bir grup turiste müzeyi gezdirmektedir. Nesip, adındaki kişi Sevgi’nin babasının arkadaşıdır. Nesip Bey, tarihi bilgisi nedeniyle Sevgi’ye yardım etmektedir. Ekmel Bey ise hariciye emeklisi ve Sevgi’nin teyzesinin eski kocasıdır. Eserin gelişim süreci Nesip, Oktay ve Ekmel Bey’in “Baltacı-Katerina” olayı üzerine yorumlarıyla gelişir. Yazar bu şahısları öne çıkararak, olay hakkında farklı üç yorum oluşturur. Oluşan bu yorumlar şahısların kişilikleriyle de aynı paralellik sergilemektedir.

Nesip Bey, konuyla ilgili yorumlarına geçmeden önce kendi görüşlerini ispat ettirecek birkaç tane tarihi kitabı yanına alır. Bunlardan en önemlisi kendi atası olan “Cevdet Tarihi”dir. Nesip Bey Prut Savaş’ı hakkındaki görüşlerini bu kitaptan hareketle anlatır. Nesip Bey’e göre Baltacı Mehmet Paşa konumunu hiç hak etmeyen, maddi yönleri ağır basan, rüşvet yiyen, kadın düşkünü hergelenin biri olarak nitelendirir. Prut Seferi’nin sonuçsuz

kalmasındaki en önemli etken olarak Baltacı Mehmet Paşa'yı gösterir. Nesip Bey'e ve kaynak olarak ele aldığı tarih kitabından hareketle Baltacı Mehmet Paşa, Rus tarafının önerdiği rüşveti almış ve Katerina ile geçirdiği bir gecelik aşk neticesinde barış yolunu seçmiştir.

“ Prut zaferi bu uğursuz, bu ne idüğü belirsiz, hatta damarlarında belki gavur kanı bile bulunan bu imansız vezirinaşerifin, bu şehvetperest serserinin hiç layık olmadığı, başkalarının hazırlap yumurta misali soyup önüne kotardığı bir bulunmaz fırsatı tarihi bir eşsiz lütfü ilahi olmuştur.” (Taner, 1991:126)

Bu yorum karşısında Sevgi, Nesip Bey'in olaya önyargıyla baktığını ve Baltacı Mehmet Paşa'nın bu kadar kötü olamayacağını belirtir. Nesip Bey, görüşlerini ispatlamak için yavaşça Sevgi'ye yanaşır ve olayın nasıl geliştiğini anlatır. Bu bölümden sonra farklı bir tabloya geçilerek olay canlandırılır. Osmanlı çadırında tarihsel bir atmosferde canlandırılan olaylar, uzun konuşmalar neticesinde Nesip Bey'in anlattığı gibi sonuçlanır. Bu anlatış esnasında Nesip Bey'in, Sevgi'ye ilgiyle bakması, “Baltacı-Katerina” olayını düşünce dünyasında canlandırarak, cinsellik noktasında değerlendirir.

Nesip Bey, bu konuşmaları yaparken Ekmel Bey'in geldiğini fark etmemiştir. Ekmel Bey, bu anlatımda eksik ve yanlışların olduğunu belirtir. Oyunda bu bölümünden itibaren ikinci bir yoruma geçilir. Ekmel Bey, ilk olarak Baltacı Mehmet Paşa hakkındaki görüşlerini belirtir.

“ Baltacı sadece müdebbir bir vezirdi. Situti onlardan en büyük avantajlar çıkarmasını bilen tam manasıyla konsekan bir devlet adamı. Bu itibarla sizin tefsirinizi tek taraflı ve tabiri mazur görün, biraz vülger buluyorum. Bir kere Prut müsalahasından önceki günlerde manzara hiç de sizin anlattığınız gibi değildir.” (Taner, 1991:139)

Ekmel Bey'in bu görüşünü dile getirmesinden sonra Kantemir Osmanlı Tarihi'ni kaynak göstererek olayları yorumlar. Bu andan itibaren Baltacı-Katerina olayına yeni ve farklı bir yorum getirilir. Bu yorum önceki tabloda olduğu gibi canlandırılır.

Bu tablo içerisinde Baltacı Mehmet Paşa, ileriye gören akıllı bir asker oluşu ve devlet adamlığı ön plana çıkarılır. Baltacı Mehmet Paşa, uzun bir savaş neticesinde yorgun düşen askerleri tekrar savaşa sokmanın, Osmanlı açısından iyi sonuçlar doğurmayacağını görerek; gönderilen elçilerle barış şartlarının Osmanlı açısından yararlı olacağını düşünmüş ve barış yapmıştır. Ancak bu olay içerisinde Katerina ile yakın ilişkiye girmeyerek bir Osmanlı askerine yakışacak şekilde davranmış olarak sahnelenir. Ekmel Bey'in bu yorumu kendi kişiliğinde yer alan titizlik ve kadınlar konusundaki düşüncelerine uygundur.

Ekmel Bey'in bu anlatımı karşısında savunduğu tezin çürütülmesini kabullenemeyen Nesip Bey, karşı atağa geçer. İkili arasında konu üzerine bir tartışma başlar. Bu tartışma Oktay'ın turistleri sahneye ikinci defa getirmesine kadar sürer.

Bu tablodan sonra başlayan, oyunun ikinci perdesinde başka bir gün içerisinde olaya Oktay tarafından farklı bir yorum getirilir. Oktay bu konu üzerine yaptığı yorumu Baltacı Mehmet Paşa'nın ölümünden çocuklarına yazdığı bir mektubu kaynak göstererek yapar. Oktay, Baltacı Mehmet Paşa'nın insancıl ve barışçı kişiliğini ön plana çıkararak olayı anlatır. Oktay, yaptığı işi sevmeyen yıldızlara âşık bir karaktere sahiptir. Bu özelliği yaptığı yorumda etkili olmuştur. Baltacı-Katerina görüşmesinde her hangi bir cinsel olayın yaşanmadığını, insanların kişisel çıkarlar için öldürülmemesi gerektiği fikrinde karar kıldıklarından dolayı antlaşma imzalanmıştır. Oktay'ın ileri sürdüğü bu görüş daha sonra yeni bir tablo halinde canlandırılır. Sonraki süreçte III. Ahmet ile Baltacı arasındaki konuşmalar eser içerisinde verilir. Oktay'ın bu anlatımı esnasında Sevgi ile arasında yakınlaşma başlar. Bu arada Nesip ve Ekmel içeri girerler. Oktay ile Sevgi'nin sarılmış hallerine şahit olunca tepkilerini gösterirler. Bu olayla oyunun son aşamasına gelinir. Yazar, oyuncuların tarihe ve tarihsel olaylara bakış açılarından hareketle; Oktay'ın tarihçilere bakışını ön plana çıkarır.

“Tarihçi dediğiniz kim? Sizin, benim gibi etten, kemikten bir insan. Yani taraf tutan, olayları kendi vücut yapısının, yetişmesinin, şartlanmaların, komplekslerinin, kin, sevgi ve kuyruk acılarının prizmasından gören bir hasta yaratık” (Taner, 1991:187)

“Lütfen Dokunmayın” adlı tiyatro eseri iki sahneden ve iki sahne içerisinde yer alan on iki tablodan oluşmaktadır. Oyunun akışı içerisinde merkeze yerleştirilen “Baltacı-Katerina” olayı birinci tabloda tanıtılan üç şahsın (Nesip, Ekmel, Oktay) bakış açısıyla verilir. Olaya birbirinden farklı olan bu bakış açıları verilirken, bu tarihi olay sahne içerisinde her bakış açısına göre canlandırılır. Bu sahneleniş anında aynı aktörler farklı yorumlara göre oyunu canlandırır. Nesip, Ekmel, Oktay adlı şahısların olay hakkında yaptıkları yorumlar farklı üç tablo ile verilir. Bu tablolar tarihi bir şekilde canlandırılırken; olaya yapılan yorumlar da şahısların kendi kişilik ve karakterlerinin etkili olduğu görülmektedir. Tablolardan biri sadece “Prut Sefer'i” sonunda antlaşma imzalayan Baltacı ile III. Ahmet arasında geçen tarihsel konuşmalardan oluşur.

Oyunda içinde bulunulan zamanın temsilcileri olarak “Nesip, Ekmel, Oktay, Sevgi, kütüphane müdürü, müze memuru, müze bekçisi, iki turist” olmakla birlikte, tarihi kişilerde yer almaktadır. Oyun içerisinde “Katrin, III. Ahmet, İtalyan kız, kral, Şafirof, daüssaade ağası, yeniçeri” gibi isimlerle tarihi karakterlerde görülmektedir.

Tarihi bir olayın ele alındığı oyunda mekân olaya bağlantılı olarak verilir. “Topkapı Sarayı müzesi, silah dairesi. Sağda solda vitrinler. Duvar da kılıç, kalkan, tüfek, mızraklar ve tarihi bir mekândır.” (Taner, 1991:117) İkinci mekan olarak Baltacı Mehmet Paşa’nın çadırıdır.

Eser içerisinde yer alan tarihsel ifadeler ve alıntılar projeksiyonla sahneye yansıtılır. “İSTANBUL’DA BULUNAN ERBABI DEVLET VE MUKRİBANI SALTANAT DÜŞMAN ORDUSU BÜTÜN BÜTÜN İMHA OLUNABİLECEK SURETE GELMİŞ İKEN RUSYALIDAN RÜŞVET ALARAK SULHA RIZA VERDİ DEYU AZLİNE SAY EYLEDİLER. TARİHİ CEVDET, CİLDİ EVVEL, SAYFA 50” (Taner, 1991:126)

“OSMANLI ORDUĞAHINDA UĞULDAYAN VAVEYLALARDAN DOLAYI BALTACI BU TEKLİFİ MEMNUNİYETLE KABUL ETTİ. ÇÜNKÜ HARPTEN HAYLİ KIRILMIŞ YILMIŞ OLAN YENİÇERİLERİN DÜŞMAN SİPERLERİNE TİTREYEREK BAKIYORLARDI. KANTEMİR OSMANLI TARİHİ CİLT III, SAYFA 59” (Taner, 1991:139)

Yazar, “Lütfen Dokunmayın” adlı tiyatro eserinde tarihi bir olaya farklı bakış açılarıyla yaklaşarak üç kuşağın tarihsel olaylara bakışını ön plana çıkarır. Yazarın şahıslardan hareketle oluşturduğu yorumlar neticesinde varılacak nokta; tarih süreci içerisinde tarihi kaleme alan şahıslarında bir insan olduğunu ve tarihi olayları kaleme alırken, kişisel yorumların olabileceğini ve yanlışların yapılabileceğini vurgulamaya çalışılmıştır.

Bu bakış açısından hareketle aynı olay farklı üç kuşağın anlatımıyla, farklı üç kaynak gösterilerek sahnelenmiştir. Oyun içerisindeki ilk yorumda Baltacı Mehmet Paşa düzenbaz, kadın düşkünü ve aşağılık bir adam olarak tanıtılır. İkinci yorumda tam bir devlet adamı, mükemmel bir insan olarak sahnelenir. Üçüncü yorumda duygusal olmakla beraber içerisinde kin, nefret ve hırs gibi duygular olmayan bir insan olarak gösterilir. Yapılan bu yorumlar farklı farklı kaynaklarla doğrulanır.

Sonuç olarak yazarın vermek istediği mesaj, tarihi yazıya aktaranlarında hata yapabilecek, işine duygularını katabilecek bir insan olduğunu unutmamak gerekir.

Yazar oyunun sonunda bu düşüncesini Oktay’ın söylemiyle dile getirir.

“- Baltacı üzerine hiçbir şey bilmiyoruz. Tek bildiğimiz şu: O yıldızları çok severdi.” (Taner, 1991:188)

KAYNAKLAR

1. Lekesiz, Ömer, (1998), Yeni Türk Edebiyatında Öykü, II. c., Kaktüs Yay., İstanbul
2. Taner, Haldun , (1991). ... Ve Değirmen Dönerdi – Lütfen Dokunmayın, Bilgi Yayınevi Ankara
3. Yalçın, Sıdika Dilek (1995), Haldun Taner’in Hikayeleri ve Hikayeciliği, Bilgi Yay., Ankara
4. Yüksel, Ayşegül (1986), Haldun Taner Tiyatrosu, Bilgi Yay., İstanbul.